

Na veel voorbereiding besloot de Nederlandse Ministerraad in 2007 om de Waddenzee voor te dragen als UNESCO Werelderfgoed.

Het uiteindelijke formele besluit van UNESCO viel twee jaar later in het Spaanse Sevilla en werd gepast gevierd in Nederland en Duitsland. Terechte blijdschap en trots overheersten. Over Klimaatverandering stond niets in het UNESCO besluit van 2009. Maar, toch misschien goed om even te vermelden, beide landen hadden bij de officiële erkenning ook een opdracht meegekregen binnen het verdrag. Die opdracht luidde:

"The State Parties should also maintain their commitment of not allowing oil and gas exploration and exploitation within the boundaries of the property. Any development projects, such as planned wind farms in the North Sea, should be subject of rigorous Environmental Impacts Assessments to avoid any impacts to the values and integrity of the property."

UNESCO WHC 33 COM 8B.4 (2009)

Flash back naar Washington DC. in 1965.

Het Witte Huis onder President Johnson roept op tot het maken van een wereldwijd 'World Heritage Trust. Met als doelstelling: *"to stimulate international cooperative efforts to identify, establish, develop and manage the world's superb natural and scenic areas and historic sites for the present and future benefit of the entire world citizenry"*. Het zaadje voor een werelderfgoedverdrag werd zo geplant.

In hetzelfde jaar scoren The Rolling Stones een nummer 1 hit in Amerika met 'Satisfaction'. Mijn ouders kenden elkaar nog niet. The Stones zijn een band die bij mijn 16-jarige kind een onaantastbare status heeft. "Satisfaction" stond op nummer 406 in de laatste Top 2000.

Zeven jaar later werd in 1972 na talloze voorbereidende diplomatieke sessies het verdrag aangenomen in Stockholm. De afspraak tussen de landen wordt dat:

"Considering that, in view of the magnitude and gravity of the new dangers threatening them, it is incumbent on the international community as a whole to participate in the protection of the cultural and natural heritage of outstanding universal value, by the granting of collective assistance which, although not taking the place of action by the State concerned, will serve as an effective complement thereto."

Twee woorden ontbraken in het verdrag: "climate" en "change". Of zou die tekst "magnitude and gravity of new dangers" een soort waarschuwing zijn geweest? Mijn ouders hadden in de tussentijd elkaar ontmoet, waren getrouwd en ik was vier. Deep Purple scoorde wereldwijd een monsterhit met "Child in time". Meer dan 10 minuten gitaargeweld die thuis nooit door mijn ouders gedraaid is. Maar het is niet raar om te denken dat diplomaten 's avonds in Stockholm luisterden naar dat nummer met een biertje in de hand na het schrijven van de zoveelste versie van de slottekst voor het verdrag. Vorig jaar stond "Child in Time" op nummer 16 in de Top 2000.

In 1977 werd het verdrag geïmplementeerd. Ik was negen. Die zomer kende iedereen in Nederland het Smurfenlied van Vader Abraham zo ongeveer uit het hoofd. In ieder geval het refrein. Misschien dat bij sommigen van jullie het deuntje na vele jaren vergeten te zijn ineens in je hoofd oppopt. Sorry daarvoor....

Datzelfde jaar voorspelden wetenschappers bij Exxon akelig accuraat de stijgende temperatuur op aarde als gevolg van het winnen, gebruiken en verbranden van steenkool, aardolie en aardgas. Kortom, 46 jaar geleden werd erfgoed internationaal beschermd en wisten wetenschappers al over klimaatverandering.

Terug naar nu.

Het Planetarium van Eise Eisinga in Franeker is na voordracht van de Nederlandse regering het nieuwste werelderfgoed geworden. En terecht. Tuvalu werd dit jaar het 195^e land dat het UNESCO werelderfgoed-verdrag ratificeerde. Opmerkelijk daaraan is dat Tuvalu het eerste land lijkt te zijn dat verloren gaat als gevolg van klimaatverandering door zeespiegelstijging en extremer weer.

Het is 22 september 2023; UNESCO waarschuwde vorige week de Nederlandse en Duitse regering dat er geen olie- of gaswinning onder een werelderfgoed mag plaats vinden. Shell en ExxonMobil worden wereldwijd door overheden, personen en organisaties zoals de Waddenvereniging voor rechter gedaagd wegens het veroorzaken van klimaatverandering. "Dance the night" van Dua Lipa staat nu op 1, een liedje dat hoort bij de Barbie-film. Het staat op geen enkele afspeellijst bij ons thuis en we moeten nog zien of het ooit in de Top2000 zal belanden.

"Waar gaat dit naar toe?" vraagt u zich misschien af

Erfgoed is verbonden met onze cultuur en hoe wij over onszelf denken of willen denken. Erfgoed verbindt geschiedenis, het hier en nu, onze toekomst, onze zintuigen en onze emoties met landschap, natuur, gebouwen of immaterieel erfgoed. Erfgoed is de liedjes, de gewoontes, de gebouwen, de natuurgebieden over de hele wereld en de gevoelens van verbondenheid die dat bij mensen over de hele wereld kan oproepen. Als ik in Tuvalu op straat "Satisfaction" zou fluiten is er vast iemand die dat herkent, misschien even glimlacht en wie weet als vanzelf meefluit. Bij het Smurfenlied weet ik dat nog niet zo net...

Vergeet niet, daar ging het de bedenkers en makers van het Werelderfgoedverdrag om! Het besef dat over de hele wereld mensen erfgoed met elkaar delen en willen delen. Het besef dat mensen meer gemeen hebben dan dat ze verschillend van elkaar zijn. Dát was belangrijk om bij stil te staan. Om een verdrag daarover vast te leggen. De wens om die wonderen op de wereld met elkaar en voor elkaar te behouden en beschermen. Om zo ook conflicten tussen landen te voorkomen. Een hoogdravend ideaal? Misschien wel, maar is dat erg?

Nog een flashback...

In 1163 legde Paus Alexander de Derde de eerste steen van een nieuwe kathedraal in Parijs. Daarna hebben duizenden anonieme bouwers gewerkt aan de voltooiing van de Notre Dame in Parijs in 1345. Zij maakten 700 jaar geleden iets dat hen verbindt met alle bezoekers van het Isle de la Cité nu. De muziek die ze luisterden zou van Jean Philippe Rameau kunnen zijn. Maar we weten niet zo goed wat bouwers toen zongen of floten. Nu staat een compositie van Rameau op 116 in de Klassieke Top 400.

Foto's bij de Notre Dame van zoenende stelletjes op huwelijksreis hadden nooit gemaakt kunnen worden zonder al die anonieme bouwers die er 180 jaar over deden om de kathedraal te bouwen.

Erfgoed is een deel van jouw leven en van mijn leven. Het gebouw waar mijn ouders in 1967 trouwden is een cultureel erfgoed, de klank van kerkklokken die ik dagelijks hoor komt uit een rijksmonument en we zitten hier nu naast (de sluis) en op een monument (de dijk).

Ook erfgoed. Iets dat je van je voorouders erft, wat je van hen meekrijgt. Iets dat met trots en hard werken gemaakt werd en met vertrouwen aan ons is doorgegeven. Soms zelfs met handgeschreven instructies over behoud en bescherming in een boekje voor de kinderen; zoals Eise Eisinga dat heeft gedaan voor zijn planetarium.

De Waddenzee kent geen architect, geen eerste steen is hier ooit door iemand gelegd. Er is geen boekje met instructies voor onderhoud voor de kinderen en er waren geen bouwers. Nou ja, de natuur van de Waddenzee kent wel biobouwers; dat zijn soorten die van nature in de Waddenzee voorkomen zoals mosselen. Zij klitten aan elkaar en 'bouwen' dan een soort rif waar andere soorten zich vestigen of zoals kleine scholletjes veilig kunnen schuilen. Een héél belangrijk onderdeel van die unieke natuur, maar niet een wettelijk beschermde diersoort.

De krachten van water, de lucht en de bodem; maken de Waddenzee elke dag opnieuw. Elke dag herkenbaar uit duizenden maar elke dag weer anders.

Klimaatverandering wordt inmiddels door de Deense, Duitse en Nederlandse regering gezien als grootste bedreiging voor de Waddenzee zoals we die kennen. Een ondiepe zee waar eb er twee keer per dag voor zorgt dat de zeebodem droog valt en alle schepen die niet snel genoeg weg zijn zeker zes uur lang vastzitten. Je hoeft geen Nobelprijswinnaar te zijn om te bedenken dat een stijgende zeespiegel, een stijgende temperatuur van het zeewater en steeds extremere weersomstandigheden invloed zullen hebben op de Waddenzee zoals we die kennen. Om alle verstoringen door grote en kleine industrieën daar nog eens bij opgeteld zeker niet te vergeten. Hoe dat alles op elkaar inwerkt; hoe dat invloed heeft op de gezondheid en levensvatbaarheid van het Wad zoals we dat kennen weet helaas eigenlijk niemand.

Over iets meer dan twee weken publiceert het KNMI de nieuwste scenario's en cijfers die klimaatverandering in ons land en de zeespiegelstijging langs onze kusten voorspellen. Wat de getallen ook zullen worden, zeker is dat ze hoger zullen zijn dan de vorige. En zeker is ook dat de Waddenzee, de mensen die rond de Waddenzee wonen en werken van die hogere getallen iets zullen gaan merken.

En dat betekent iets voor het werelderfgoed Waddenzee. Het gaat iets betekenen voor de mensen die gehecht zijn aan de Waddenzee. Het betekent óók iets voor de miljoenen vogels en vissen.

Het gaat vast ook iets betekenen voor Ministers die de Waddenzee moeten beheren en beschermen als werelderfgoed. Het gaat iets betekenen voor mensen die wonen en werken rond de Waddenzee. Het roept emoties op bij iedereen. Maar wat betekent het voor een mens? Voor jou of voor mij als een erfgoed je aan gehecht bent snel of langzaam zal verdwijnen. En kan je er iets aan doen?

De regering van Tuvalu zag als geen ander wat klimaatverandering zou betekenen voor de bevolking en deed twee dingen. Een dramatische oproep aan de wereld om minder fossiele brandstoffen te gebruiken en alles dat nu nog onder de grond zit niet naar boven te halen (mitigatie in klimaatjargon).

En de regering liet weten dat aanpassing aan de nieuwe werkelijkheid nodig was. Tijdens de COP 27 van het internationale klimaatverdrag vertelde de Minister van Buitenlandse Zaken:

"As our land disappears we have no choice but to become the world's first digital nation. Our land, our ocean, our culture are the most precious assets of our people. And to keep them safe from harm, no matter what happens in the physical world, we'll move them to the cloud," (adaptatie in klimaatjargon).

Terug naar de Waddenzee. Wat doet klimaatverandering met de Waddenvereniging en haar leden was de vraag die ons gesteld werd voor deze middag.

Flashback; nog een keer naar 1965. Naar Harlingen om precies te zijn. En óók daar was “Satisfaction” van The Stones toen een hit. Harlingen en Washington D.C. hadden meer gemeen dan je op het eerste gezicht zou denken....

Stelt u zich voor; achter deze zelfde Afsluitdijk hetzelfde landschap. Slik en sediment, een ondiepe en soms verraderlijke zee met een paar bevaarbare geulen vanaf de wal naar de Noordzee en eilanden. Mensen die naar Vlieland willen moeten midden op zee van het ene schip op het andere schip overstappen. Regionale overheden, ondernemers en het kabinet Cals hebben vergevorderde plannen om dijken te bouwen in het Wad tussen Ameland en Friesland. Om daarna, net als bij de Zuiderzeewerken, het zeewater weg te malen, het land te laten inklinken en om te bouwen tot akkers met wuivend graan en veelkleurige tulpen. Met hier en daar een kazerne.

Een jongen van 16 zag iets in de Waddenzee dat anderen op dat moment niet zagen, niet konden zien of niet wilden zien. Hij had dat zelfde jaar voor het eerst een tocht over het Wad gemaakt. Ervoer met al zijn zintuigen al die Outstanding Universal Values van het Wad die toen nog niet eens in een verdrag waren vastgelegd. Het Wad met een biomassaproductie die één van de hoogste in de wereld is. Als broed- en fourageer plaats voor miljoenen vogels. Als kinderkamer voor vissen en schaaldieren. Hij zag een uniek, jong en aaneengesloten landschap in Noordwest Europa.

Die jongen wilde een stem geven aan wat hij zag, hoorde en voelde. Dus schreef een brief die werd geplaatst in Telegraaf en Leeuwarder Courant. Letterlijk schreef hij: *“Laten nu alle mensen, jong en ^[1]oud, die het belang van het behoud van het Waddengebied, zoals dat nu is, ^[1]inzien, grootscheeps in het geweer komen!”*. De oproep van deze jongen (hij heet overigens Kees Wevers, maar ik kan u niet vertellen of óók hij in 1965 naar de Stones luisterde) kreeg respons met als concreet resultaat de oprichting van de Waddenvereniging. Zes jaar later maakte de Nederlandse regering bekend dat de Waddenzee een beschermd natuurgebied werd en dat is de Waddenzee nog steeds.

Flash forward naar 2023

Wat mijnheer Wevers als de Gretha Tunberg van toen deed is zo’n beetje de kern van wat de Waddenvereniging nu doet. Wij vertellen hoe uniek de Waddenzee is aan iedereen die het wil horen maar misschien nog niet ziet, niet kan zien of niet wil zien. En we proberen alles in het werk te stellen zodat die unieke natuurlijke kenmerken van de Waddenzee behouden, beschermd en indien nodig hersteld worden. Anno 2023 betekent dat ruimte voor de Waddenzee, rust voor het Wad, respect voor de regels die zijn opgesteld voor het behoud van de Waddenzee en zorgen voor (wat je met een ouderwets Nederlands woord) “rein water” noemt.

Net als de regering van Tuvalu denken we na over klimaatverandering; zowel over adaptatie als mitigatie. Het idee van het Wad in metaverse moet ik persoonlijk niet aan denken. Het Wad moet je voelen, ruiken, horen, bekijken en bezoeken om te beleven hoe uniek het is. We nemen daarom ook veel mensen mee het Wad op. Vanaf de eilanden of de kust. Bij hoog en laag water, met een schip of wadlopend. En we vertellen over onze voorstellen voor het behoud van de Waddenzee aan iedereen die het wil horen of volgens ons moet horen.

We vragen anno 2023 nadrukkelijk om fossiele brandstoffen onder de Waddenzee te laten zitten. We vragen nadrukkelijk om een mooie verbinding tussen de Waddenzee en het Lauwersmeer omdat de zee meer ruimte nodig heeft om het Wad te behouden. We vragen om verbindingen tussen zout en zoet water waar het kan om vissen als spiering en paling weer de gelegenheid te geven ongestoord

en uitgebreid te paaien en op te groeien waar dat 't beste kan. We vragen om minder vervuiling van het zeewater omdat schoon water de kern van ieders leven is.

Wij onderschatten klimaatverandering niet als bedreiging voor de wereld en het werelderfgoed Waddenzee zoals we het kennen. En ja, af en toe voelen we misschien ook de wanhoop die je als liefhebbers of beschermers van erfgoed ook zult voelen bij dit onderwerp. Dat de bedreigingen te groot zijn. Dat de krachten die op je af komen te sterk zijn om in je eentje te weerstaan. Ook jij zult misschien wel eens ongemak voelen of de taak die op je schouders rust om erfgoed te behouden niet te zwaar is in deze tijden. En ja, er zijn mensen op eilanden rond de Waddenzee die er serieus over nadenken of ze hun huis moeten verplaatsen. Klimaatverandering en de stijging van de zeespiegel speelt een raar psychologisch spelletje met ons allemaal. Wegkijken is zo heerlijk effectief op korte termijn, maar helaas geen optie op lange termijn.

Wij proberen niet weg te kijken. De Waddenzee is immers ook een potentieel zeer sterke klimaatbuffer voor Noord Nederland. Vorige week werd dit grote belang van het UNESCO Werelderfgoed Waddenzee nog expliciet in herinnering geroepen en bevestigd door de Voorzitter van de Europese Commissie in haar toespraak tot het Europees Parlement.

Behoud van de natuur in, onder en rond de Waddenzee is ook behoud van 'de wereld zoals we die kennen en de wereld die we door willen geven'. Behoud van erfgoed als bouwsteen voor een veilige toekomst.

Héél goed zorgen voor de natuur in, onder, op, boven en rond Werelderfgoed Waddenzee kon wel eens de allerveiligste keuze zijn voor opa's, oma's, moeders, vaders, kinderen en kleinkinderen. Of ze nou graag luisteren naar The Stones, Deep Purple, Jean Philippe Rameau of Dua Lipa. Natuur op één dus, omdat het verstandig is én omdat het recht doet aan de werelderfgoedstatus van de Waddenzee.

Het antwoord op uw vraag hoe lang de Waddenzee nog werelderfgoed zal zijn is wat mij betreft dan ook: "het liefst langer dan de 80 jaren die Mick Jagger nu leeft."

